

LA REVISTA IL·LUSTRADA *EL LORO*

El curs passat, la Biblioteca d'Humanitats de la UAB va adquirir, a demanda del Departament d'Història Moderna i Contemporània, la col·lecció completa del setmanari gràfic barceloní *El Loro* (1879-1885). Moltes han estat al llarg de la història les revistes satíriques que, per raons òbvies, han adoptat aquest nom (o el d'ocells igualment xerraires, com el papagai o el periquito)¹, però la que descrivim en aquestes ratlles ben probablement és una de les més notables. De fet, amb *La Flaca* (1869-1871), constitueix segurament el màxim exponent a Catalunya de les publicacions periòdiques d'humorisme gràfic polític en castellà del darrer terç del segle XIX.

A *La Flaca*, com a *El Loro*, hi destaca especialment l'aspecte gràfic (litografies a color de Tomàs Padró). Degut a problemes de censura, *La Flaca* va suspendre la seva publicació, amb el número 100, a finals de l'estiu del 1871, però continuà, amb diversos noms, des del gener del 1872 fins el març del 1876. La biblioteca de Ciències de la Comunicació de la UAB en té una col·lecció completa².

El Loro aparegué setmanalment des del dissabte 29 de novembre del 1878 fins el 28 de febrer del 1885, amb un total de 272 números (el darrer és el núm. 7 de l'any VII)³, a un preu de dos quartos, que passà a ser de quatre quartos des del núm. 7. Cada número estava format per 4 pàgines de 430 x 295 mm, impreses a tres columnes. Les dues planes centrals consistien en una magnífica cromolitografia de sàtira política (els tres primers números només hi dedicaren una plana, però, de tant en tant, des de l'any IV la "làmina" –com en deien els editors– fou un desplegable que ocupà fins a quatre planes, com també fou el cas en els anuaris), encara que en alguns números de la darrera època la il·lustració era en blanc i negre, ben probablement per problemes econòmics.

La forma de la capçalera canvià en diverses ocasions: inicialment només era tipogràfica (amb un canvi de lletres des del núm. 7), però passà a tenir-hi "ninots" des del núm 1 de l'any III, ninots que variaren a partir de dos altres moments, el núm 1 de l'any IV i també l'1 de l'any V. El subtítol inicial de la revista fou "periódico ilustrado joco-

---

¹ Com, per exemple, *El Papagayo* (Barcelona, 1842-), *El Loro* (Barcelona 1906-), *El Loro* (Reus, 1916-), *El Loro Indiscreto* (Barcelona, 1972-) o *El Loro* (Lleida, 1988-).

² Per a més informació sobre *La Flaca*, es pot veure la fitxa d'"Informació bibliogràfica" del sistema de biblioteques de la UAB, la fitxa de *Tresors de la BC* a la web gencat.net/bc i el treball de Josep Maria Cadena, "Periodismo humorístico barcelonés" dins AADD, **Estudio o ensayo sobre periodismo político en el siglo XIX**, Torredembarra, ajuntament, 1972, pp. 31-132 (n'hi ha un exemplar a la biblioteca de Ciències de la Comunicació amb la referència 070.487(46)"18" Pre).

A part d'aquest vell estudi de Cadena, són poques les obres que abasten un panorama del periodisme satíric il·lustrat a la Catalunya del segle XIX (especialment del periodisme en castellà), però es poden citar AADD, **Il·lustradors a Catalunya.1841-1939**, Barcelona, Fundació Jaume I, 1995; molt parcialment, AADD, **150 años de prensa satírica española**, Madrid, ajuntament, 1991; o Lluís Solà i Dachs, **Un segle d'humor català**, Barcelona, Bruguera, 1973. A més, l'antologia del mateix Solà, **La premsa humorística**, 2 vols, Barcelona, Bruguera, 1978-1979.

³ En l'exemplar de la UAB hi figura la següent anotació manuscrita a tinta, probablement de l'antic propietari: "Este ha sido el último número que se ha publicado".

serio”, fins que des del 14 d’octubre del 1882 el canvià , sembla que a petició pròpia i després de llargues gestions burocràtiques, pel de “periódico político ilustrado”. El periòdic edità cada any un almanac de 8 planes, sovint amb doble làmina a tot color. Encara que la publicació fou un negoci de l’impresor V. Pérez (Fontanella 11, baixos), la majoria de números foren impresos als tallers de la Litografia Artés (Arc de Sant Ramon del Call, 11).

El periòdic degué el seu indubtable èxit (tingué corresponents en diverses localitats – Madrid, Porto, París- i subscriptors arreu de l’Estat) a les “làmines” satíriques a tot color, però comptà també amb una notable quantitat de text, gairebé sempre anònim o subscrit amb pseudònims, i d’escassa qualitat literària. Consistí fonamentalment en un llarg article a la primera plana, sovint a manera de costumari sociopolític, encara que en la darrera època fou més explicitament de crítica política; comptavaa més amb notícies político-administratives, municipalistes i d’espectacles, referències a notícies d’altres publicacions, acudits, xarades, poemes, jeroglífics, etc.

El caràcter de la publicació és clarament democràtico-republicà, antícarlí, anticlerical, nacionalista espanyol i enfrontat als partits dinàstics⁴. Reivindica la constitució de 1869 i advoca per un conjunt de principis presidits per la democràcia i el progrés, amb la fórmula de “llibertat, igualtat, fraternitat” (làmina sobre l’alliberament d’Espanya, núm. 30, 1883), entre els quals hi ha la reivindicació dels “drets humans” (amb aquesta denominació específica), del sufragi universal, del matrimoni civil, del judici oral i el jurat, de la llibertat de premsa. Alhora és decididament crític amb les fórmules polítiques del moment (com en la làmina que paròdia la Campana d’Osca, núm. 16, 1884), tant del canovisme (contra el que es mostra implacable en la darrera època) com del neoprogressisme de Sagasta i de tots els fusionismes i escisionismes momentanis, i és especialment dur contra el “torn pacífic” (al que dedica algunes làmines ferotges, als núm. 54 del 1883 o 24 del 1884) i contra la tupinada sistematitzada (per exemple, la làmina del núm. 16 del 1884), així com contra la censura (núm. 25, 1884; núm 1, 1885). Són igualment notables els dibuixos referits a les constants crisis ministerials, i a les mans i mànigues fetes per tots els polítics del moment per tal d’aconseguir un lloc en el govern. Alhora *El Loro* es manifesta decididament antitaurí (especialment en la primera època) i està especialment atent a fenòmens conjunturals (com la plaga de la filoxera o, anualment, el debat i la votació dels pressupostos, objecte de sagnants làmines).

És interessant de comprovar com *El Loro* té un gran interès en la política exterior, sovint només com a referent on emmirallar-se per a revolucionar la política espanyola, i, per tant, amb notable admiració tant per França com per la Gran Bretanya. Però també per a rebutjar polítiques autoritàries o retrògades, com ara les dels Imperis Rus i Otomà (aquest darrer és molt sovint l’objecte preferit de crítiques), o per assenyalar els problemes interns (cas del boulangisme francès, al que ataca sense pietat, per exemple al núm. 33 del 1884). Però allò objecte d’una major crítica serà la política exterior (sobretot colonial) dels estats europeus. En tindríem exemples en les làmines sobre l’actuació britànica a Egipte i el Sudan (amb constants referències durant l’any 1882 i especialment en els núms. 1 i 8 del 1884). Dues làmines són paradigmàtiques: la del darrer número del 1884 referit a la Conferència de Berlín, on les diferents potències europees es cruspeixen l’Àfrica, i la del número 12 del mateix any, on se’ns presenten les diverses potències europees assegudes a la sala d’espera del metge amb diverses

---

⁴ Una mostra de les característiques essencials de la revista n’és la representació gràfica d’Espanya.: barret frigi o corona mural (símbols republicans i de ciutadania) solen cofar la dama que la representa, generalment embolcallada amb una roba talar de múltiples franges d’or i de gules.

nafrès: França, la qüestió de Tonquín; Gran Bretanya, les del Sudan i d'Irlanda; Rússia, el tema del nihilisme; i Alemanya, el mal del socialisme.

El nostre exemplar d'*El Loro* consta de tres volums enquadernats en tapa dura de color vermell. El tercer volum conté, a més, altres materials. D'una banda, uns quants números de la revista malaguenya *El País de la Olla* (77, 79, 82 i 91, del 1882 i 5 del 1883), revista il·lustrada contemporània, d'una ideologia semblant i amb qui *El Loro* mantenia bones relacions, de manera que una i altra es citaven mútuament⁵. I també el núm. 5 de la revista satírica barcelonina *La Mosca Roja* (1882); la publicació *Murcia-París*, impresa a Múrcia, en agraïment als donatius francesos per tal d'alleugerir els mals causats per les inundacions d'aquell any a la ciutat llewantina; un *Album artistico letterario, URBS*, imprès a Roma per l'Stabilimento Danesi el 1880, col·lecció de gravats d'autors italians i espanyols, alhora que textos i notacions musicals (3 làmines a una cara i 10 a dues cares); un prospecte per a l'any 1878 de la revista *La Academia*; un anunci a doble plana de les pastilles Gévaudel insert a *Le Courier Français*; i finalment una làmina en blanc i negre del papa Lleó XIII.

Francesc Espinet Burunat
Departament d'Història Moderna i Contemporània
Abril del 2006

---

⁵ Veure Fernando Arcas Cubero, **El País de la Olla. La imagen de España en la prensa satírica malagüeña**, Màlaga, Arguval, 1990, obra que tenim a la biblioteca de Ciències de la Comunicació amb la referència 070.487(468.17)"18".